

UG-IDC 6TH SEM

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम् – संस्कृतभाषा ज्ञानपरम्परा च ।

पाठ्यक्रम कूटक्रमाङ्कः – SKT221

क्रेडिटः 04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च 20 होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां 10 होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रव्यक्तिगतकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् 10 होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं छात्रेभ्यः वैदिककालीनसंस्कृतेः तत्कालीनजीवनपद्धत्याः वर्तमानकाले उपादेयतायाः बोधेन सहैव संस्कृतवाङ्मयस्य अत्यन्तं विस्तृतसाहित्यस्य परिचयप्रदानपूर्वकं अस्माकं शास्त्रीयपरम्पराणां विषये गभीराध्ययाय विश्लेषणाय च अवसरप्रदानमस्ति ।

पाठ्यक्रमस्य प्रतिफलम् –

पाठ्यक्रमस्य प्रतिफलं वर्तते एतत्पत्रस्य अध्ययनद्वारा उच्चारणकौशलं वर्धते । संस्कृतभाषायां शब्दज्ञानवर्धनं सम्भवति येन अग्रे गत्वा संस्कृतभाषायां भाषितुं समर्थाः भविष्यन्ति । संस्कृतभाषायां निहितज्ञानपरम्परायाः परिचयः विस्तरेण लप्स्यते ।

उपस्थितेः अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणां कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्षासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य विभागः –

(पूर्णाङ्काः - 200)

माध्यमिकी परीक्षा	–	20 %
सत्रान्तपरीक्षा	–	60 %
सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	–	20 %

विषयान्तर्वस्तु -

1. संस्कृतवर्णमाला
2. शब्द उच्चारणपद्धतिः
3. व्यावहारिकशब्दाः, शरीरावयवाः, वृत्तिसम्बद्धाः, अभिवादनशब्दाः-दैनिक, बन्धुवाचकाः) पशुपक्षिनामानि(
4. संख्यावाचकशब्दाः (एकतः पञ्चाशत् पर्यन्तम्)
5. अकारान्त पुल्लिङ्ग नपुंसकलिङ्गशब्दानां प्रथमाविभक्तिः।
6. आकारान्त स्त्रीलिङ्गशब्दानां प्रथमाविभक्तिः
7. अधोनिर्दिष्टानि धातुरूपाणि पञ्चलकारेषु
  - a. (पठ्, गम्, लिख्, खाद्, वद्,)
8. संस्कृत व्यवहारसाहस्रीग्रन्थात् – शिष्टाचारः, मेलनम्, एतौ पाठौ।
9. एकाकथा - चतुरः काकः
10. पञ्च सुभाषितानाम् उच्चारणं लेखनञ्च –
  - a. उद्योगे नास्ति दारिद्र्यं ..

20/2/24

- b. चन्दनं शीतलं लोके...
- c. सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात्...
- d. क्षणशः कणशश्चैव.....
- e. पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि ...

11. वैदिकपरम्परा

- a. वेदस्य परिचयः
- b. वेदाङ्गपरिचयः
- c. उपनिषदः विभागः

12. दर्शनपरम्परा

- a. षड्दर्शनानां परिचयः
- b. बौद्धजैनदर्शयोः सामान्यपरिचयः

13. पुराणानि

- a. पुराणस्य लक्षणं
- b. अष्टादशपुराणानां परिचयः

14. विज्ञानपरम्परा

- a. स्मृतेः परिचयः
- b. मनुस्मृतिः
- c. याज्ञवल्क्यस्मृतिः
- d. पराशरस्मृतिः

15. विज्ञानपरम्परा (भौतिकविज्ञानम्)

- a. कलाः
- b. गणितं
- c. आयुर्वेदपरिचयः
- d. ज्योतिषपरिचयः
- e. कृषिशास्त्रपरिचयः

सन्दर्भग्रन्थाः-

१. भाषाप्रवेशः भाग १, संस्कृतभारती, नई दिल्ली ।
२. संस्कृतव्यवहारसाहस्री, संस्कृतभारती, नई दिल्ली ।
३. हिन्दीसंस्कृतशब्दकोशः-, संस्कृतभारती, नई दिल्ली ।
४. रूपचन्द्रिका, ब्रह्मानन्दत्रिपाठी, चौखम्बा सुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी, २०१४ ।
५. संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्यायः, उत्तरप्रदेश संस्कृतसंस्थान, लखनऊ ।
६. वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, आचार्यजगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी ।
७. प्रीतिप्रभागोयल, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, (प्रथमखण्डः), राजस्थानी ग्रन्थागार, जोधपुर.
८. बलदेव उपाध्याय, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, शारदा निकेतन वाराणसी

20/2/24

९. उपनिषद् अङ्क, 'कल्याण' गीताप्रेस गोरखपुर, उत्तरप्रदेश।
१०. वेदाङ्गतिहासः, नरेश झा, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी।
११. शिक्षादिवेदषडाङ्गानि, सम्पादकः - वासुदेवशर्मा, चौखम्बा सुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी।
१२. वेदाङ्गज्योतिषम्, लगधाचार्यप्रणीतम्, व्याख्याकारः- शिवराजकौण्डिन्यायन, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी।
१३. A.B. Keith, History of Sanskrit literature, also Hindi translation, MLBD, Delhi (हिन्दी अनुवाद, मंगलदेवशास्त्री, मोतीलालबनारसीदास, दिल्ली)

व्याख्यानयोजना

व्याख्यानसंख्या	व्याख्यानविषयः	निर्धारितपुस्तकानि
1-6	संस्कृतवर्णमाला, शब्द उच्चारणपद्धतिः, व्यावहारिकशब्दाः (बन्धुवाचकाः, दैनिक-अभिवादनशब्दाः, वृत्तिसम्बद्धाः, शरीरावयवाः, लेखनसामग्री), संख्यावाचकशब्दाः (एकतः पञ्चाशत् पर्यन्तम्)	1, 3
7 - 11	अकारान्त पुल्लिङ्ग-नपुंसकलिङ्गशब्दाः, आकारान्त स्त्रीलिङ्गशब्दाः प्रथमाविभक्तौ	1, 3
12,13,	अधोनिर्दिष्टानि धातुरूपाणि पञ्चलकारेषु (पठ्, गम्, लिख्, खाद्, चल् पत्)	1, 3, 4
14-18	संस्कृतव्यवहारसाहस्रीतः पाठनम्	2
18-20	चतुरःकाकः. निर्दिष्टानि सुभाषितानि	1, 3
21-23	वेदस्य परिचयः, वेदाङ्गपरिचयः	5,6,7,11,12,13
24	उपनिषदः विभागः	6,8,10,11
25-28	षड्दर्शनानां परिचयः	6,8,10,11
29	वैदिकजैनदर्शनस्य सामान्यपरिचयः	7,8
30	पुराणस्य लक्षणं	5,7
31,32	अष्टादशपुराणानां परिचयः	5,7
33	स्मृतेः परिचयः, मनुस्मृतिः	5,7
34	याज्ञवल्क्यस्मृतिः, पराशरस्मृतिः	5,7
35 -36	कलाः	5
37	गणितं	5
38	आयुर्वेदः	5
39	कृषिशास्त्रम्	5
40	ज्योतिषम्	12

20/2/24